SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

ŽALGIRIS

Knyga, kurioje pažymėtas Tautos kelias

Tai - dvarai. Sovietiniais metais dvarai buvo siejami su ideologija, todėl jų saugojimui ir gaivinimui dėmesio nebuvo. Lietuvai atkūrus valstybingumą, į dvarus, palivarkus imta žvelgti kaip į turtą, todėl pirmiausia imta gaivinti dideles dvarų sodybas. Bet vis dar nyksta mažesnės, nuo šalies centrų nutolusios nedidelės sodybos. Lietuvos pilių ir dvarų asociacijos prezidentas, kultūros paveldo tyrinėtojas Gintaras Karosas teigia, kad tos sodybos Tautos istorijos pažinimui turi ne mažesnę, dažnai - net didesnę vertę. Pasak meno ir kultūros žinovo, prikeldami dvarus mes prikeliame Tautos istoriją. Kuo geriau ją pažinsime, tuo stipresnė ir stabilesnė bus Lietuva.

Gintaro Karoso asmeninio albumo nuotr.

- Kokia yra dvarų kultūrinė svarba visuomenėje? - teiravomės Gintaro KAROSO.

- Dvarai susieti su visomis Tautos epochomis. Kai valstybėje atsiranda turtingesnis ir labiau organizuotas visuomenės sluoksnis, atsiranda ir dvarai-kiemai. Jie formuojasi, tobulėja, turtėja. Vieni tampa sėkmingesni, kiti mažiau sėkmingi. Dvarų ištakos - ir mūsų pilkapiai, pilaitės. Tai - kultūriniai, ekonominiai, o vėlesniais amžiais saugumą ir gynybinius pajėgumus garantavę objektai. Dvarai dažnai siejami su žemėmis, ekonomika, prekybiniais ryšiais, prie jų kūrėsi įvairūs verslai, amatai, malūnai. Ne bet kas galėjo dvarą pasistatyti, o pasistatę su savo gamybiniais pajėgumais jau galėjo ir plėstis. Kiekviename laikmetyje dvarai darė įtaką kultūrai ir švietimui. Gabesnius vaikus dvarininkai galėjo išsiųsti į mokslus, juos remti. Juk ir M.K.Čiurlionio, greičiausiai, neturėtume, jei dvarininkas Oginskis nebūtų jam suteikęs galimybės studijuoti muziką. Mūsų laikais atgimusios dvarų sodybos išlieka aktualios ne tiek ekonomine, kiek švietėjiška prasme. Jei mažiau apgyvendintose vietovėse atgyja dvarai ir jose teikiamos švietimo, kultūros paslaugos, atsiranda paskata bendruomenei burtis ir veikti. Lietuvoje yra nemažai įstaigų, kurios dvaruose rengia festivalius, kuria muziejus ar teikia kitas paslaugas.

- Be valstybės paramos tos organizacijos vargu ar galėtų veikti...

- Dvarai paprastai nėra vienas pastatas (dažnai neteisingai rūmas vadinamas dvaru), o apima visą statinių kompleksą, nuo kelių iki kelių dešimčių pastatų. Dėl to dabartiniams dvarų savininkams, valdytojams yra didžiulis iššūkis išsaugoti ir pritaikyti šį kultūros paveldą - visų mūsų svarbias vertybės. Valstybė yra deklaravusi, kad vertingiausi dvarai yra saugomi valstybės, svarbūs visai Tautai. Tuo vadovaujantis valstybės prisidėjimas yra savaime suprantamas. Tai ne objektai, kuriuos naujai pasistatome ir juose pradedame teikti naujas paslaugas. Didesni dvarų kompleksai turi ne vieną priklausinį. Tarkime, yra parkas, tvenkiniai, mažoji architektūra ir pan. Šiuo atveju tenka pasitelkti specifinius specialistus, tyrėjus, mokslininkus, kartais - istorikus ar archeologus. Paieškos gali nuvesti į kelias šalis ir užtrukti ne vienus metus. Tvarkingai dirbti dvaro sodyboje tikrai nėra paprasta. Pirmiausia, turime patys būti entuziastai.

> Jei mažiau apgyvendintose vietovėse atgyja dvarai ir jose teikiamos švietimo, kultūros paslaugos, atsiranda paskata bendruomenei burtis ir veikti

- Ir niekas nenori dirbti be naudos ir garantijų... Todėl ne keista, kad neatsirado norinčių išsinuomoti iš pagrindų restauruotą Gelgaudiškio dvaro sodybą (Šakių r. sav.) ir prisieina ieškoti pirkėjų.

- Gelgaudiškio dvaras buvo vienas tų, kurio, lyginant su kitais dvarais, naikinimas nebuvo smarkiai palietęs. Yra nepalyginamai prastesnės būklės dvaro sodybų, bet jei atsiranda entuziastų, bet kokį dvarą įmanoma prikelti naujam gyvenimui. Pastaruoju metu labai gražiai atgyja Čiulų dvaras (Molėtų r. sav.), medinis, šveicariško tipo nedidelis pastatas, tik labai apleistas. Jį įsigijęs entuziastas su tyrėjų pagalba, talkininkais labai nuodugniai imasi ieškoti atsakymų. Tai yra puikiausias pavyzdys, kaip gali būti įgyvendinta graži misija visuomenei ir pačiam turėti visų pirma moralinės naudos. Gelgaudiškio dvaras pastaruoju metu puikiai sutvarkytas. Galbūt buvo nustatytos nepamatuotos sąlygos, kurios neleidžia dvaro išsinuomoti tam, kuris ten nori imtis veiklos. Reikėtų institucijoms, kurios susijusios su dvaru, susėsti ir tartis, kaip pakeisti sąlygas, kad kompleksas vėl gyventų. Iš pokalbio su Gelgaudiškio dvaro rūmuose įsikūrusio kultūros centro darbuotojais galima suprasti, kad tai tikrai entuziastingi žmonės. Manau, reikėtų dar ieškoti sprendimų, kad ten veikianti kultūros įstaiga galėtų tęsti darbą, galbūt keisti nuomos sąlygas, kad jos taptų priimtinos abiem pusėms. Jeigu neatsiranda nuomotojų puikiausiame dvare, vadinasi, nustatytos sąlygos nebuvo visiškai apgalvotos. Tai, manau, yra išsprendžiama.

- O jei Gelgaudiškio rūmus vis dėlto bus nuspręsta parduoti ar neatsitiks, kad viltys, kurias dėjo bendruomenė, žlugs ir į pastatus liks tik žvelgti iš tolo?

Savininkai yra labai skirtingi. Vis daugiau atsiranda žmonių, kurie supranta, kad kultūros paveldas yra labai svarbus ne tik tam savininkui, bet ir visuomenei, mūsų valstybei. Taip, savininkas gali įsigytu turtu disponuoti, bet, kita vertus, valstybė yra deklaravusi kultūrinio paveldo svarbą. Nėra tiek daug dvarų savininkų mūsų asociacijoje, kurie norėtų būti labai užsivėrę nuo visuomenės. Tie patys besidomintys žmonės yra garantas jų dvarų gyvavimui. Daugelis dvarų valdytojų tai supranta. Jei dvarai teikia naudą visuomenei, gal tai akstinas ir valstybei prisidėti? Ir turėtų prisidėti, nes dabar dvarai neturi žemių ir neveikia kaip ekonominis subjektas. Dabar jie yra kultūros vertybė ir valstybės dalyvavimas yra neišvengiamas. Ypatingai prie tų sodybų, kurios yra varganos būklės, turi ne tik pastatą, bet ir plačią infrastruktūrą, pagalba turėtų būti keliskart didesnė. Valstybės pagalba išliekamosioms kultūros vertybės, tokioms kaip dvarai, neadekvati, lyginant su tuo, kiek išleidžiama kitose srityse, kuriose dažnai nesukuriama jokios vertybės. Ženklesnis valstybės prisidėjimas būtų puikus indėlis į ateitį. Parama yra atėjusi ir iš Europos ekonominės erdvės fondų, ir gražiai sutvarkyti objektai yra puikus sėkmingų investicijų pavyzdžiai. Valstybės prisidėjimas nebūtinai turėtų būti tik dideliems projektams. Reikėtų pirmiausia gelbėti tai, kas būtiniausia - perdengti sukritusius stogus, likviduoti avarinę būklę. Tam nebūtinai reikia turėti labai daug lėšų.

- Yra dvarų sodybų, kurias susigrąžino savininkų palikuonys, bet nesitvarko, nes Lietuvoje negyvena. Kai kurių, paminėčiau medinį Daunoravos dvarą (Joniškio r.), net teisinis statusas neaiškus. Nedaug liko laiko, kai iš šio dvaro liks griuvėsių krūva. Panašių pavyzdžių - ne vienas, o išeitis?

- Medinių dvarų padėtis yra sunkesnė, jų priežiūra sudėtingesnė ir įvairios korozijos juos labiau veikia. Savininkams tai kelia daugiau rūpesčių. Atimti iš paveldėtojų jų turto negalima, tai būtų neteisinga. Geriausia priemonė yra tam tikras skatinimas, švietimas. Savivaldybės galėtų rengti seminarus, į juos net vien dėl smalsumo atėję žmonės geriau suvoktų, kuo kultūros paveldas yra svarbus. Neretai trūksta paprasčiausio suvokimo. Galbūt esmę supratę savininkai jungtųsi, ieškotų būdų, kaip tą savo apleistą nuosavybę perduoti kitiems, kuriems labiau rūpės. Dažnai žmonės nesupranta paveldo vertės. Reikia ieškoti būdų juos šviesti.

- Streikuoja pedagogai dėl atlyginimų, sukrutę buvo ir kultūros darbuotojai, bet negirdėti, kad kam kiltų mintis streikuoti dėl to, kad valstybė daugiau dėmesio skirtų kultūros paveldui...

- Senas kultūros paveldo tausojimo tradicijas turinčios šalys, pavyzdžiui, Norvegija, Didžioji Britanija, savo paveldą ypač saugo. Einu per Jorką (miestas Anglijoje - *aut. past.*) ir matai - senos vitrinos, perdažytos jau dešimtis kartų, bet medis yra autentiškas, šimto ir daugiau metų. Požiūris pas mus yra toks, kad gėris suprantamas visa ko keitime. Tačiau vertybių išsaugojimas yra dar didesnis gėris, nes tik taip galime suvokti, ką jautė žmonės praeityje, kuo gyveno. Mes turime galimybę juos pažinti daugiau, aprėpti platesnį jų gyvenimo lauką, pasaulėžiūrą. Naujumo vaikymasis yra nebrandžios visuomenės požymis. Mūsų politikai dažnai sako, ateisime ir permainas darysime. Bet, palaukite, gal tų permainų visai nereikia, gal žmonės nori ramybės, tęstinumo. Ten, kur permainos reikalingos, jos turi vykti, bet tai, kas yra mūsų kultūros paveldas, t.y. Tautos savastis, turime sergėti. Jeigu tu sunaikini kažkokias konstrukcijas, niekada nesužinosi, kaip žmonės išmintingai jas kūrė, konstravo. Dvarai - tarsi knygos, kurias galėsime skaityti ir po daugelio metų. Tai ne tik kultūros, bet ir gamtos, technikos paveldas. Man yra tekę dirbti restauruojant vieną vandens malūną prie Liubavo dvaro. Suradęs atsakymus išlikusiose autentiškose detalėse, kartais tik jų įspauduose, supranti, kokie tie praeities statytojai, kūrėjai buvo išmintingi ir nagingi. Žmonės į kultūros paveldą sudėjo praeities šimtmečių patirtį. Niekas nebuvo be priežasties daroma, visur naudota ankstesnių kartų žinios ir išmintis. Požiūris, kad nauja pastatysime modami į praeitį - paikas ir naivus.

Kalbino Dalia BYČIENĖ

Suverslintos Kalėdos. Ar senosios tradicijos praėjo negrįžtamai?

Apie tai prie ŽALGIRIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDĖJIMO apskritojo stalo diskutavo Kauno Sąjūdžio tarybos pirmininkas Raimundas KAMINSKAS, kunigas Robertas PUKENIS, etnologas Jonas VAIŠKŪNAS ir filosofas Vytautas RUBAVIČIUS. Diskusiją vedė žalgirietis Gediminas JAKAVONIS

G.JAKAVONIS: Esame sena Tauta, turime savo tradicijas. Dabar - advento laikotarpis, miestuose ir miesteliuose įžiebtos eglutės. Ką aš matau? Visų pirma, vyksta dideli koncertai, siūlomas karštas vynas. Įėjus į bet kurį prekybos centrą skamba muzika, visi raginami pirkti, visur linksmybės. Įsijungi televiziją - ekranuose koncertai. Man kyla klausimas, ar po sovietmečio taip įsivaizdavome Tautos atgimimą. Įsivaizdavau, kad nepriklausomoje Lietuvoje mes vėl turėsime tas senąsias tradicijas, bus jų tęstinumas, tačiau susidariau įspūdį, kad tapome nebe Tauta, o vartotojai.

R.KAMINSKAS: Šiandieninė visuomenė tikrai yra vartotojiška ir vertybiniai pokyčiai tikrai nemaži. Jeigu mes lygintumėm smetoninę Lietuvą, sovietinę Lietuvą ir dabartinę Lietuvą, mėgintumėm žiūrėti per vertybinę prizmę, tikėjimus, tai tikrai pamatytumėm pokyčius. Europoje sociologai ir kiti socialiniai tyrinėtojai, darantys kasmetinius vertybių tyrimus, pastebėjo, kad žmonės nuo idealistinių vertybių eina materialinių vertybių link. Į tą tradiciją žiūrima, kiek yra šou elementų, kiek galėtų atnešti verslui pinigų, o kultūrinis, dvasinis, psichologinis ir vertybinis šventės kontekstas lieka nuošalyje. Ne paslaptis, kad ši krikščioniška tradicija tampa verslo objektu. Ne paslaptis, kad ir medicina tampa verslu, ir mokslas tampa verslu. Tradicijos taip pat yra įspraudžiamos į tam tikrus rėmus. Kad ir kaip būtų keista, yra noras prailginti tą kalėdinį laikotarpį, konkuruojama, kieno eglutė gražesnė, kieno brangesnė. Jūs ką tik minėjote vertybinį kontekstą... Kokia yra šios šventės esmė, kokia yra mūsų Tautoje šios šventės tradicija? Ir mes, ir lenkai turime labai gražią tradiciją. Pavyzdžiui, Kūčių vakaras. Kas yra Kūčios? Tai yra šeimos šventė, vertybinė šventė, metų šventė. Kitaip tariant, viena iš svarbiausių švenčių. O verslas, vartotojiškos visuomenės rėmėjai ir propaguotojai visas tradicijas spraudžia į savo rėmus ir mėgina iš to daryti pinigus.

Robertas PUKENIS
Kunigas

Jeigu mes nubraukiame Dievą, tai daug kam Kalėdos tampa apsipirkimu

G.JAKAVONIS: Seime buvau vienas iš iniciatorių, kurie teikė pasiūlymą, kad Rasų (Joninių) šventė taptų valstybine šventė. Bet kai po metų gavau Utenos alaus medalį už išlaisvintas Jonines, supratau, kad mes ne to siekėme. Prekybininkai pagalvojo, kad atsirado dar viena šventė, per kurią alus liejasi laisvai. Kas vyksta mūsų Tautoje?

J.VAIŠKŪNAS: Pašnekovai jau atkreipė dėmesį, kad dvasiniai dėmenys mūsų gyvenime, deja, kažkur traukiasi ir dingsta ekonominiame, kasdieniniame gyvenime. Kultūriniame, televiziniame gyvenime mes to dvasingumo matome vis mažiau. Bet taip jau yra, kad tai atspindi, kas yra ir mūsų viduje. Kad ir kiek aplinkui būtų pagundų, kurios nutempia mus į kūniškus malonumus, mes turime žinoti, kad yra tam tikras laikas, kuris yra skiriamas savo dvasinei esmei. Todėl Kalėdos ir Kūčios yra ypatingas laikas. Kai mes kalbame apie šventę, turime pabrėžti svarbų laiką. Koks tai yra laikas? Laikas yra ypatingas gamtai. Gamta, o ne kažkoks Šventas raštas ar Žydų tautos istorija, duoda šį laiką. Mes gyvename toje vietoje, kur tokiu laiku yra pačios ilgiausios naktys. Kai nebuvo visokių prožektorių ir patogumų, žmonės susitelkdavo ties namų židiniu. Kai lauko darbai būdavo baigti, visi darbai persikeldavo į vidų, atsirasdavo laiko dvasiniams dalykams. Tai yra Dievo duotas laikas gilintis į dvasią, susitikti su protėvių vėlėmis - ar mes jas įsivaizduojame kaip tikrai esančias ar kaip vaizdinius. Jos pasirodo tamsoje. Tas stereotipas visuomet išlieka ir lietuvių tradicijose. Ir pati kalba liudija to laiko svarbą. Sakoma, vėlu. Tai yra vėliausias laikas, tada daugiausiai vėlių ir atkeliauja pas mus. Namuose būdavo daromi ypatingi veiksmai. Būdavo paruošiamas Kūčių stalas, dedamas šienas ne todėl, kad Jėzus Kristus gimė, o kad vėlės mėgsta ant šieno prisilaikyti ir maitinasi nukritusiais trupiniais, lašeliais. Padedamos lėkštutės neseniai mirusiems protėviams, kurie paliko šeimą, apžvelgiami visų mirusiųjų gyvenimai, paragaujama visų valgių, nes tai yra ne kasdienis valgymas kūno stiprinimui, bet maistas sielai. Valgoma kartu su mirusiaisiais. Tai yra auka. Kūčių vakarienė yra auka mirusiesiems ir dievams. Laikas yra ypatingas ir tuo, kad po šitos ilgiausios nakties, prasideda dienų ilgėjimas, grįžta šviesa. Šviesa visada yra Dievas. Lietuvių kalba Dievas reiškia šviesą, švytintį dangų. Kai mūsų protėviai laikrodžių ir kalendorių neturėdavo, žiūrėdavo į žvaigždes. Pasirodydavo trys žvaigždės, kurių anksčiau vakare nesimatė. Tas žvaigždes dabar vadina Trijų karalių. Kai Dievas sugrįžta, kai šviesa sugrįžta, tamsa traukiasi. Vadinasi, mes vakarieniaujame su mirusiaisiais prie Kūčių stalo, tarsi per paskutinę vakarienę. Tai yra atsisveikinimas su mirusiaisiais, nuo šiol dienos bus ilgesnės. Tai yra ypatinga metų šventė, metai dalijasi į dvi dalis: vieną - kai dienos pradeda trumpėti ir kitą - kai dienos pradeda ilgėti. Noriu pasakyti, kad šiandien šiems dvasiniams dalykams mums laiko nebeliko. Negalime nieko kaltinti.

Jonas VAIŠKŪNAS
Etnologas

Ši šventė mus moko: jeigu gamta atsinaujina ir augs nauja žolė, tai nauja žolė turi augti ir tavo viduje

Nei pramonės, nei ekonomikos, nei pinigų, galime kaltinti tik save. Ar mes galime vaikus susikviesti prie Kūčių stalo ir jiems pasakyti, kad dabar mes turime ne žiūrėti į blizgias dovanas, į geras transliuojamas programas, o turime galvoti apie save, apie savo šeimą, apie savo protėvius, apie savo geneologiją, apie savo šaknis. Tik tuomet metai bus nauji, kai mes, atsirėmę į tai, kas buvo praeityje, žengsime į priekį. Nes, jeigu mes nesiremsime į praeitį, tai koks skirtumas, koks yra amžius - XXI, XXX ar pan.? Turi būti bendra mūsų Tautos, mūsų giminės ir šeimos istorija. Aš pritariu, kad reikia surasti laiko apie tai be šurmulio kalbėti ir viešojoje erdvėje, televizijoje, radijuje. Jeigu to neliks mūsų darbotvarkėje, liks tik asmeninės pastangos.

R.PUKENIS: Aš tikrai neprieštarauju tam, kas buvo pasakyta, bet mokslininkai, astronomai yra įrodę, kad žvaigždė, kurią kiti vadina šviesuliu, tikrai buvo pasirodžiusi. Tai nėra *išmislas*.

EPA-Eltos nuotr.

G.JAKAVONIS: Gerbiamas Vytautai, kokia jūsų nuomonė apie tai, kas vyksta su mūsų tradicijomis?

V.RUBAVIČIUS: Norėčiau priminti labai gilią Maceinos įžvalgą, kad Jėzaus Kristaus atėjimas pasaulį pakeitė taip, kad žmogus įgavo asmeninį santykį su Dievu. Jis nepaneigia santykių su dieviškąja sritimi dvasingumo srities, bet suteikia jai visiškai naują matmenį, kuris pakeitė mūsų pasaulį. Istorija rodo, kad tas pasaulis buvo ryškiai pakeistas. Kas vyksta ir kodėl vyksta? Anoje visuomenėje, iš kurios mes išėjome, prekinių santykių nebuvo. Žmogus, pavadintas spekuliantu, buvo labai jau blogas žmogus, nors žinome, kad ir tėvai, ir seneliai, norėdami pragyventi, nešė iš kolūkių mėsą. Tiesiog gyvenimas buvo toks - reikėjo išgyventi. Kitaip tariant, toje visuomenėje, iš kurios mes taip greitai išėjome, nebuvo prekinių santykių, kadangi nebuvo privačios nuosavybės. Privati nuosavybė buvo tarsi paneigta. Dabar mes perėjome į visišką prekinių santykių sritį. Prekiniai santykiai tapo ideologija, siekiamybe ir jie imti diegti visose srityse. Man ir pačiam buvo labai įdomu stebėti, kas vyks mūsų Lietuvoje. Švietimo sistema staiga tapo prekinių santykių sritimi, pervedant viską į paslaugas. Kas yra paslaugos? Paslaugos yra prekė. Paslauga iš esmės skiriasi nuo pagalbos, nuo atjautos, nuo mokymų, nuo auklėjimo. Jei tik pasakai, kad tai yra mokymo paslaugos, tai yra ikainiai ir t.t. Paslaugų teikėjui, ypač tų paslaugų, kurios nekyla iš grynojo verslo, tas pirkėjas yra visai nesvarbus. Taip, kaip mokytojui gali būti visai nesvarbus mokinys, nes mokinys yra „krepšelis“. Kitaip tariant, paslaugų teikėjas jau turi tam tikrą įkainį. Tas pats vyksta ir sveikatos apsaugos sistemoje: paslaugos, įkainiai. Tam gydytojui yra visai nesvarbus rezultatas, nes vis tiek reikės pas jo kolegas eiti paslaugų pirkti. Tiek pacientas, tiek pirkėjas neturi kitos išeities, tik pirkti, pirkti ir pirkti. Pastebėjau, kad net kai kurių dvasininkų kalboje pradeda dominuoti tas paslaugiškumas kaip bendras žodynas. Mes nesusimąstome, kas glūdi tose paslaugose, kai mes pradedame kalbėti apie laidojimo paslaugas. Ten taip pat neturėtų būti paslaugos, o visai kitoks ritualas, kitoks santykis su žmogaus išėjimu į anapusybę. Norėjau pasakyti, kokioje mes atsidūrėme situacijoje.

Dabar mes matome žmones, kurie visa širdimi atsidavė tai naujai sistemai. Ta nauja sistema atėjo su labai gražiais lozungais, su išlaisvinimo ir laisvo žmogaus laisve rinktis įvairias prekes, kurias siūlo įvairiausi prekybiniai centrai, kurie vakariečių buvo pavadinti didžiosios prekybos katedromis. Naujoji religija yra „akropolių“ religija. Jei sutiksi kokį nors turistą, tai jis būtinai paklaus, kur yra stotis ir „Akropolis“. Kas vyksta su ekonomika ir tais verslais, kurie stengiasi išnaudoti tą situaciją? Šiuolaikinė ekonomika yra vadinama prekės ženklo ekonomika, prekės ženklai yra labai brangūs ir jie labai daug kainuoja. Jeigu mes Kalėdas suvokiame kaip prekinį ženklą, niekam niekas nekainuoja. Verslui atsiveria didelės perspektyvos gauti didelę rentą, naudojant tuos mūsų papročius kaip prekės ženklus. Čia yra kasyklos, nieko nereikia mokėti. Klausimas yra toks, kaip tu sugebi pasinaudoti tuo prekės ženklu. Ką mes matome? Matome srities plėtimą, kur tą prekės ženklą galima taikyti ir naudoti, ir kur jį galima dėti. Juk ant visų prekių galima dėti, kad tai yra Kalėdų simbolika ir pan. Metas čia yra nesvarbus. Kuo labiau išplėti laiką, tuo daugiau gauni naudos iš to ženklo naudojimo. Atsiranda toks ekonominis interesas, kuris turi ir antrąjį lazdos galą, kuris šventumo pagrindą ir tą tikrąjį santykį su šventybe, su Dievu ir visą tą istoriją suprekina. Į visa tai tiek vaikai, tiek suaugusieji pradeda žiūrėti pro prekių prizmę. Jeigu nusipirko daiktą su Kalėdų ženkliuku, vadinasi, viskas gerai, jis švenčia, jis yra geras katalikas.

G.JAKAVONIS: Klausant jūsų, kilo daug minčių. Kas yra ligoninė? Tai viešoji įstaiga, besirūpinanti mūsų sveikata. Bet kai išeina sveikatos apsaugos ministras ir pradeda kalbėti, tai galvoju, jog klausau ekonomisto, kuris skaičiuoja, kas pelninga ir kas nepelninga rajonų ligoninėse gydant žmones. Kodėl mūsų valstybėje taip nutiko? Kaip Kalėdos turėtų būti švenčiamos?

R.KAMINSKAS: Mes savo gyvenimą remiame, įtvirtiname visuomenių, šalių, kultūrų pavyzdžiais. Jungtinėse Amerikos Valstijose yra sena demokratija. Ten yra nemažai tikinčių žmonių, religija užima svarbią vietą. JAV ir mokslas yra labai svarbus. Jeigu žiūrėtumėm į stipriausių pasaulio universitetų 20-tuką, tai beveik visi, išskyrus 2-3 europinius universitetus, būtų Amerikos. Kalbėdant apie Lietuvą ir ieškant pavyzdžių, mano akys krypsta į tokias šalis, kurios yra ne visai vakarietiškos, kitokių civilizacijų, pvz., Japonija. Taip pat krypsta į Pietų Korėją, kuri yra katalikiška šalis, kaip ir mes. Pažiūrėkime į tą jų santykį su šiandiena, su modernybe, kokį jie palaiko santykį su archaika ir su tradicija. Ar kas pasakys, kad Japonija yra ne moderni šalis, atsilikusi technologiškai ir pan.? Pradedame iš karto žiūrėti, koks yra Japonijos visuomenės santykis su jų kultūra, su jų paveldu, su religija. Mums pavyzdys galėtų būti nedidelė Pietų Korėja, kuri yra katalikiškas kraštas, tačiau ji tam tikrų savo kultūros elementų neatsisako. Pasauliui ir Europai mes esame įdomūs savo tradicijomis, savo ypatumu. Manau, kad mes kai kuriuos dalykus turėtumėm labiau pabrėžti. Nuo tos tradicijos, nusistovėjusios vartotojiškos kultūros, niekur nedingsi. Nieko nepadarysi, visuomenės kinta, jos kis. Mes niekuomet nebūsime XIX ar XX amžiaus visuomenė. Dabar esame XXI amžiuje, mes turime sustoti ir apmąstyti savo būtį. Kaip jau minėta, mes savo praeities įvykių, tradicijų neturime atsisakyti ir kartais turėtumėm juos permąstyti. Kalėdos, Velykos būna kasmet. Praeina metai, vyksta tam tikras pokytis ir šiame pokytyje mes apmąstome savo būtį savo istorijos kontekste. Kiekvienos Kalėdos yra apmąstymas, nes pragyvenome metus, pakito visuomenė, kažkas atsitiko. Reikėtų nepamesti tos esmės, t.y. istoriškumo, tradicijos, dvasingumo. Jeigu kalbėtumėm apie religingumą ir religinių tradicijų išsaugojimą, galėtumėm pavyzdžių rasti ir kitose šalyse. Pirmiausia, galėtumėm pasimokyti iš lenkų, ukrainiečių ir gruzinų. Manau, religija yra svarbus dalykas.

Vytautas RUBAVIČIUS
Filosofas

Prekiniai santykiai tapo ideologija, siekiamybe ir jie imti diegti visose srityse

G.JAKAVONIS: Štai paminėta Lenkija, bet lenkų situacija yra tokia, kad jie katalikybę padarė valstybine politika. Teko lankytis ir Japonijoje, nors jų tikėjimas šiek tiek skiriasi, bet jie gali tarpusavyje tuoktis pagal vienas tradicijas, laidotis pagal kitas. Grįžkime prie to, kodėl, atgavusi laisvę, mūsų Tauta, toldama nuo visų tradicinių vertybių, nuėjo tuo „amerikonizmo“, blogąja prasme, keliu. Ar yra galimybė grįžti?

J.VAIŠKŪNAS: Norint grįžti, reikia žinoti prie ko. Reikia gilintis. Ne tik ekonominis kapitalizmas mus atitraukė nuo religinių dalykų. Pati krikščionybė atitraukė, kai draudė liaudies dainas dainuoti, švęsti. Noriu pasakyti, kad pirmoji globalizacija buvo krikščionybės plėtra, kuri susidūrė su etniniėm tautybėm, etniniėm kultūrom, etniniėm dainom, jas draudė ir griovė. Norint atpažinti dvasią ir savastį, reikia gilintis ir tyrinėti. Tai daro etnologai, dvasininkai. Jie turi atskleisti žmonėms ir parodyti, kas dabar svarbu. Reikėtų prisiminti, kad tai yra kalendorinė šventė ir kad laiko gyventi žemėje mes turime labai nedaug. Savo laiką mes skaičiuojame metais, tai yra pagrindinis matas. Kalėdos ir Kūčios yra dar ir metų pabaigos šventės. Mes sakome Naujieji metai. Ar jie tikrai bus nauji? Jeigu bus priimtas naujas biudžetas, bus pradėti nauji darbai, nes seni pabaigti, jeigu skolos bus grąžintos ir paimtos naujos, tai bus nauji metai, bet jeigu mes savo veiklą tęsiame, viską vilkdami, nesustodami, neužbrėždami brūkšnio perkeliame į kitus metus, tai naujų metų nebus. Visas gyvenimas bus senas, neatnaujinamas, nebus jokios pažangos. Ši šventė mus moko: jeigu gamta atsinaujina ir augs nauja žolė, tai nauja žolė turi augti ir tavo viduje. Šaknys tos pačios, bet turi daryti naujus darbus, naujus projektus, naujus sumanymus. Tada ateinanti karta nesakys, kad tu esi atsilikęs. Šiuolaikinėje visuomenėje be dovanų ir šurmulių reikėtų padaryti taip, kad ji senus metus turėtų perkelti į naujus ir ne tik išorėje, bet ir savo viduje. Atsiskaityti, pabaigti, atleisti. Krikščionybė moko to paties, dvasinė esmė lieka ta pati. Gamta ta pati, dvasia ta pati ir Dievas tas pats, kultūros yra skirtingos. Kalbu apie tai, kad tradicijos mus moko gyventi šiandien, visos esminės vertybės nepaseno, jos turėtų atsirasti namuose, mokyklose, klasėse, valstybės įstaigose.

Raimundas KAMINSKAS
Kauno Sąjūdžio tarybos pirmininkas

Kiekvienos Kalėdos yra apmąstymas, nes pragyvenome metus, pakito visuomenė, kažkas atsitiko

R.PUKENIS: Tema yra labai plati, bet norėčiau pasakyti, kad krikščionybė į pagoniškus papročius, tradicijas įdėjo savo turinį. Noriu pasakyti, kad Kristus yra mūsų Saulė. Čia yra simbolika, todėl mes nesiginčijame dėl papročių, krikščionybė jų nenaikina, pagoniški papročiai irgi yra gražūs. Tai, ką gerbiamas Jonas kalbėjo, yra kilnu ir gražu.

Yra didelė tragedija ir krizė, kai didieji Vakarų Europos politikai atsisako mieste įžiebti eglutę, nenorėdami įžeisti musulmonų ar kitų religijų atstovų. Kristus yra taikos kunigaikštis, todėl nesuprantu, kuo čia galima įžeisti. Tu gali netikėti, juk prievarta niekur neveda. Viską permąstęs, išdrįsčiau pasakyti, kad bažnyčios nusišalinimas nuo politikos nesubrandina krikščionių politikoje. Italijoje Krikščionių-demokratų partija išnyko. Jeigu jaunimas skaitytų Maceiną, ko aš ir linkiu, sugebėtų į daug ką atsakyti. Mes nepažeidžiam žmogaus teisės, neverčiam. Buvo paminėta Amerika. Vis dėlto ten daugumą vienaip ar kitaip išpažįsta krikščionybę. Pavyzdžiui, prezidento, kuris pasisakė esąs ateistas, tauta neišrinko. Lietuvoje mes išėjome iš sovietinės erdvės ir tos šaknys liko nukirstos. Tauta masiškai pasiduoda ir plaukia pasroviui. Jaunimas nemėgsta skaityti, bet reikėtų bent porą lapų paskaityti, kad Kirstus yra istorinė asmenybė, ne išgalvota. Reikėtų daugiau krikščioniškosios propagandos gerąja prasme, viešumoje skleidžiant žinią, kad Kristus yra Dievas ir žmogus. Jeigu mes nubraukiame Dievą, tai daug kam Kalėdos tampa apsipirkimu. Reikia sugrįžti ir pažinti Kristaus dieviškumą.

V.RUBAVIČIUS: Kitų pavyzdžiu mes savo gyvenimo nenulipdysime. Turime savo tradicijas, turime savo žemę ir savo bažnyčią, todėl savo gyvenimą reikia daryti patiems. Receptai yra paprasti, bet sunkiai įgyvendinami: mylėk savo artimą ir ieškok tos dermės tradicijoje. Kaip tą padaryti? Pirmiausia, akivaizdu, kad reikia pradėti nuo švietimo sistemos. Ar mes švietimo sistemoje turime tam tikrą programą, kurioje rimtas dėmesys būtų skiriamas ideologijai, valstybingumui, dvasingumui? Kokį žmogų mes norime išauklėti per švietimo sistemą ir išleisti jį į gyvenimą? Ar mes turime tokį vaizdinį? Mes neturime mokinio vaizdinio. Mes tik kuriame įvairias mokėjimo skaičiuokles, bet neturime net jauno žmogaus vaizdinio, koks jis turėtų būti ir kuo mes grindžiame savo ateitį. Jeigu mes to neturime, tai mes išvis neturime švietimo ideologijos. Amerikiečių sistema yra negailestingas verslas, kuris išaugo bendruomenių pagrindu. Amerikoje bendruomeniškas gyvenimas yra nepaprastai stiprus ir intensyvus. Šito bendruomeniškumo neįmanoma pajusti turistaujant, nei atvažiavus pasisvečiuoti. Ten yra labai stiprios religinės bendruomenės, labai stiprios vietinės bažnyčios.

Nepamirškime, kad papročiai ir tikėjimo tiesos pirmiausia buvo diegiamos šeimoje. Kokią mes dabar turime šeimą? Kokią mes turime emigraciją ir perskeltas šeimas? Kur čia gali diegtis vertybės? Kas turi laiko tas vertybes diegti? Mes turime labai suirusią šeimą, todėl neturime ir bendruomeniškumo, ir to mechanizmo, kuris papročius diegia, kalba apie dvasinius, tikėjimo dalykus. Matant tokį socialinių santykių irimą, švietimo sistema turėtų būti tam tikra atsvara ir dar labiau akcentuoti bendruomeniškumą, dvasingumą. Bet ar mes turime tai? Mes apie tai šiuo metu net negalvojame. Mes tarsi išsilaisvinome, nesipriešinam prekiniams santykiams ir jiems atsiduodame. Daug bėdų kyla iš to. Dar vienas dalykas - pati bažnyčia daug dalykų turėtų aiškiau pasakyti, nebijoti būti politiška šiais laikais. Nes dabar bažnyčia yra stumiama iš viešosios erdvės.

R.PUKENIS: Esu sužavėtas šia diskusija ir išsakytomis mintimis. Noriu pasakyti, kad daug žmonių lanko bažnyčią ir tokio pesimizmo mes nejaučiame. Linkiu, kad atgimimas lydėtų mūsų šeimas, mūsų Tėvynę, kad politikai valstybę valdytų kaip geras ūkininkas savo ūkį. Dabar visur akcentuojamas pelnas, tarsi žmogus visiškai neegzistuotų. Linkėčiau, kad kiekvienas sugrįžtų mintimis į Kristaus dieviškumą, pamiltų širdimi, dvasia. Kad „Gloria in excelsis Deo“ skambėtų mūsų Tautoje, kad didžiuotumėmės esą krikščionys, nes nuo Kristaus gimimo žmonija skaičiuoja eros metus. Kalėdos, anksčiau ar vėliau, turėtų tapti visos žmonijos šventė.

Gediminas JAKAVONIS
Žalgirietis

...kai po metų gavau Utenos alaus medalį už išlaisvintas Jonines, supratau, kad mes ne to siekėme

Parengė Gediminas JAKAVONIS

Visa filmuota medžiaga tinklalapyje www.suzalgiriu.lt

NACIONALINIŲ VERTYBIŲ RINKIMAI 2018

2018 metų NACIONALINĖS VERTYBĖS pristatomos šeštadieniais „Žalgirio“ nacionalinio pasipriešinimo judėjimo priede su „Respublika“. Rašykite ir Jūs!
NACIONALINIŲ VERTYBIŲ RINKIMAI 2018, A.Smetonos g. 2, Vilnius LT-01115, arba el.paštu redaktorius@respublika.net. Tel. (8-5) 212-35-25

Mikalojus Katkus, balanos gadynės liudytojas

Esama žmonių, kurių darbai ir kūryba išreiškia arba apibendrina ištisos epochos Tautos patirtį. Prie tokių galima skirti ir Mikalojų Katkų (1852-1944), kuris savo raštuose atskleidžia mums baudžiavinę Lietuvą. Tą, kuri jau taip nutolo nuo mūsų dienų, jau taip toli praeityje. Parodo tuos laikus nesmerkdamas, nepeikdamas, o aprašydamas kaimo gyvenimą tokį, koks buvo kasdienybėje ir šventėse. Su didele meile to meto žmonėms, pabrėždamas gerąsias senovinės gyvensenos puses. Kad ir apie dūminę pirkią, įtaigiai įrodydamas, kad joje sausiau ir sveikiau būdavo gyventi. Ir dar: jo raštų kalba tokia sodri ir graži...

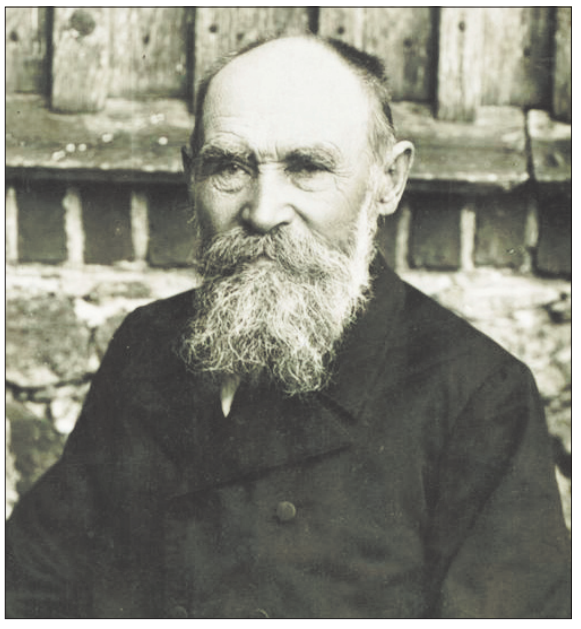

▸ Mikalojus Katkus

▸ Mikalojaus Katkaus sodyba - memorialinis muziejus

Etnologams labai svarbūs yra M.Katkaus liudijimai, užrašyti apie 1925 m. ir sudėti į nuostabią knygą - etnografinę apybraižą „Balanos gadynė“. Laiške profesoriui Vincui Mickevičiui-Krėvei autorius pats labai tiksliai nusakė šio savo darbo reikšmę: „Aš esmu tikras, kad mano veikalas etnografijos ir istorijos prasmėje niekada nepasens, laikas nesunaikins jo vertės, kokią jis dabar turi, juoba ją padidins; ateinančios kartos malonės pasiskaityti teisingą, neišsvajotą aprašymą apie savo bočių prabočių gyvenimą.“

O iš tiesų ne tik M.Katkaus literatūrinis palikimas, bet ir jo ilgas bei prasmingas gyvenimas yra vertas dėmesingo tyrinėjimo; jis kelia nuostabą ir žavesį kaip nepaprastai savitas žmogiškosios būties atvejis. Štai keletas jo biografijos štrichų. Mikalojus Katkus gimė 1852 m. gruodžio 17 d. Krakių apylinkės Ažytėnų kaime. Mokėsi Dotnuvos pradžios, Raseinių dviklasėje mokykloje, Šiaulių berniukų gimnazijoje. 1878 m. valstiečio vaikas tapo pirmuoju mūsų krašto agronomu su aukštuoju išsilavinimu, baigęs Petrovsko žemdirbystės ir miškų akademiją, įsikūrusią Pamaskvėje. Didžio rašytojo ir filosofo Levo Tolstojaus pažiūrų paveiktas, sugrįžo į gimtąjį kaimą ir ėmėsi ūkininkauti tėvų žemės valake. Kaip pats rašė, pasijuto besąs „savo gaivale, lyg vėžys kad vandenyje. Prigimtis nepaskundo sveikatos, o dirbti ūkiškus darbus man ne naujenybė, iš mažų dienų buvau įgudęs papratimą ir ištvermę“. Mokslo šviesa M.Katkaus širdyje įžiebė didelį rūpestį Lietuvos ateitimi. Kaimynams platino draudžiamąją lietuvišką spaudą, „Aušros“ laikraštį; jo sodyba tapo knygnešių prieglobsčiu. Panaikinus spaudos draudimą, jis pirmasis Ažytėnuose užsisakė „Vilniaus žinias“.

1905 m. M.Katkus dalyvavo Didžiojo Vilniaus Seimo darbe, nuotaikas po jo taip nusakęs: „Važiavome namo pakelta dvasia, sutvirtėjusia tautiška sąmone. Dabar mūsų kraštas ne tik Kauno, Vilniaus ir Suvalkų gubernijos, bet ir Lietuva: mes tą pareiškėme rusams savo sostinėj Vilniuje.“ Už dalyvavimą revoliuciniuose veiksmuose buvo nuteistas, skiriant net 14 metų kalėjimo.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, M.Katkus kūrė lietuviškas savivaldybes apylinkėse. 1919 m. Ažytėnuose įsteigė mokyklėlę, joje mokytojavo. 1921 m. buvo išrinktas Krakių valsčiaus tarybos pirmininku. Tačiau valdiškose įstaigose ilgėliau neužsibūdavo, nebent kalėjimuose, - taip M.Katkui pasibaigdavo teisybės ieškojimas tiek okupantų rusų ir vokiečių, tiek saviškių valdomoje Lietuvoje. Šviesuolis regėjo Tautos ateitį tiesos, pagarbos žmogui, demokratijos santvarkoje, todėl visados elgėsi principingai ir atkakliai priešinosi valdininkų savivalei. Buvo laisvamanis, tačiau savo vaikams nedraudė nei maldos namuose, nei bažnyčios lankymo. Kasdienėje buityje M.Katkus elgdavęsis labai kukliai, buvo mandagus ir ramus. Vilkėdavęs namų audimo drabužius, nepakentė jokių pretenzijų į poniškumą, nerūkė, nevartojo svaigiųjų gėrimų. Mėgdavęs pokalbius su kaimynais, savo namuose jaunimui dažnai leisdavęs padainuoti ir pašokti. Į senatvę pradėjęs akti, M.Katkus samdė žmogų, kuris jam perskaitytų iš laikraščio pasaulio naujienas arba bent straipsnių antraštes.

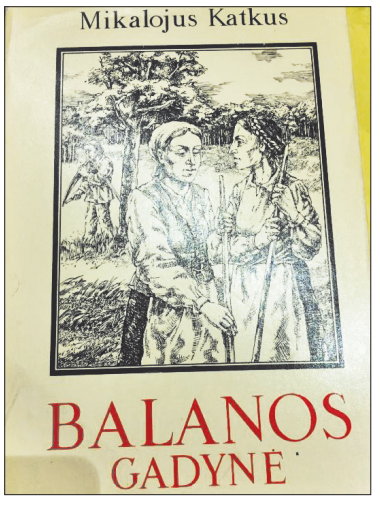

Publicistinius straipsnius, prisiminimus apie 1863 m. sukilimą M.Katkus rašė prie mažo gryčios langelio ar spingsulės žiemos vakarais po sunkių valstietiškų darbų. Juk turėjo išmaitinti gausią aštuonių vaikų šeimyną... Sulaukęs aštuoniasdešimties ėmėsi „Balanos gadynės“, kasdien parašydamas po porą puslapių. Knyga buvo išspausdinta 1931 m. kaip atskiras Kauno universiteto „Tautosakos darbų“ tomas. Tai neabejotinai pats įdomiausias XIX a. pirmosios pusės valstietiškos gyvensenos etnografinis aprašymas. Jo autorius savąjį gyvenimo kelią užbaigė 1944 m. birželio 26 d., paprašęs palaidoti ten, iš kur matytųsi Ažytės upelio vingis.

Dabar Ažytėnuose M.Katkaus sodyboje įsteigtas memorialinis muziejus. „Balanos gadynės“ leidimas pakartotas 1949 ir 1989 m., o 1965 m. išleisti jo „Raštai“. Tikrai ne veltui J.Tumas-Vaižgantas M.Katkaus veikalą prilygino K.Donelaičio „Metams“ ir Antano Juškos surinktai dainų „Svodbinei rėdai“. Mikalojaus Katkaus vardu pavadinta Krakių gimnazija; yra jo vardo gatvė ir Vilniuje. Tačiau mūsų šiuolaikinėje kultūros gyvenimo tėkmėje Mikalojus Katkus nėra dažnai minimas; gal kad kaimo tradicijos ir liaudiškieji papročiai daugumai tautiečių jau tapo nebeįdomūs. Tad ir Ažytėnų muziejaus langai dažnai užverti...

Prof. Libertas KLIMKA

PRENUMERATA 2019

vakaro ŽINIOS LYDERIS! Nepamirškite pratęsti

RESPUBLIKA	1 mėn.	3 mėn.	6 mėn.	12 mėn.
„RESPUBLIKA“ (su priedais **„LAISVALAIKIS“** ir **„TV PUBLIKA“**) fiziniams asmenims	4,50	13,50	27,00	52,00
„RESPUBLIKA“ (su priedais **„LAISVALAIKIS“** ir **„TV PUBLIKA“**) juridiniams asmenims	6,00	17,00	33,00	62,00
„RESPUBLIKA“ (su priedais **„LAISVALAIKIS“** ir **„TV PUBLIKA“**) ir dienraštis **„VAKARO ŽINIOS“** fiziniams asmenims	11,00	33,00	66,00	129,00
„RESPUBLIKA“ (su priedais **„LAISVALAIKIS“** ir **„TV PUBLIKA“**) ir dienraštis **„VAKARO ŽINIOS“** juridiniams asmenims	15,00	43,00	82,00	160,00

	1 mėn.	3 mėn.	6 mėn.	12 mėn.
„VAKARO ŽINIOS“ kasdien fiziniams asmenims	7,00	21,00	42,00	84,00
„VAKARO ŽINIOS“ kasdien senjorams ir neįgaliesiems	6,50	19,50	39,00	78,00
„VAKARO ŽINIOS“ kasdien juridiniams asmenims	10,00	29,00	55,00	109,00
„VAKARO ŽINIOS“ tik šeštadieniais fiziniams asmenims	2,40	7,20	13,20	26,40
„VAKARO ŽINIOS“ tik šeštadieniais senjorams ir neįgaliesiems	2,20	6,60	12,00	24,00

Kaina eurais

Prenumerata priimama: *www.respublika.lt; tel.: (8-5) 238-70-31, (8-5) 212-18-05, mob. tel. +370 618 07 959; el. paštas platinimas@respublika.net*

„Respublikos“ leidinių grupės platinimo tarnybose:

Vilniuje A.Smetonos g. 2, 5 kab. (8-5) 212-18-05, (8-618) 07-959
Laisvės pr. 60 (Spaudos rūmai) 1211 kab. (8-5) 242-80-65
Klaipėdoje Mažvydo al. 3 (8-46) 41-13-14
„Akropolyje“, Taikos pr.61 (8-650) 51-131
Panevėžyje V.Kudirkos g. 1 / Savanorių a. 12 (8-45) 43-98-98, (8-620) 97-178
Šiauliuose Trakų g. 20 (8-41) 50-07-13
Joniškyje Žemaičių g. 2-9 (8-426) 61-034
Kuršėnuose J.Basanavičiaus g. 1 (8-41) 58-57-61
Pakruojyje Kęstučio g. 8-2 (8-421) 61-704
Utenoje Ateities g. 3 (8-389) 50-932
(8-610) 18-876

Privačiose platinimo tarnybose:

Alytuje S.Dariaus ir S.Girėno g. 4 (8-315) 51-164
Anykščiuose Storių g. 9 (8 -682) 39-810
Birštone Vytauto g. 5 (8-319) 56-625
Biržuose Tarybų g. 13 (8-636) 34-399
Druskininkuose P.Cvirkos g. 40 (8-313) 51-075
Ignalinoje Švenčionių g. 13-1 (8-677) 98-736
Gargžduose Klaipėdos g. 43 (8-672) 90-983
Kaune Laisvės al. 7 (8-610) 02-351
(8-37) 40 -02- 55
Kėdainiuose Šilelio g. 27 (8-612) 58-018
Kupiškyje Taikos g. 1-25 (8-646) 26-189
Lazdijuose Seinų g. 3 (8-318) 52-374
Marijampolėje Kęstučio g. 5 (8-343) 92-562
Mažeikiuose Žemaitijos g. 41 (8-675) 54-329
Palangoje Vytauto g. 118 (8-460) 48-440
Pasvalyje Biržų g. 107-1 (8-620) 58-664
Prienuose Pilies g.10 (8-623) 13-250
Radviliškyje Dariaus ir Girėno g. 46 (8-682) 38-020
Raseiniuose Maironio g. 2 (8-428) 51-337
Rokiškyje Taikos g. 5 (8-616) 32-475
Šakiuose J.Basanavičiaus g. 67 (8-612) 97-522
Šilalėje J.Basanavičiaus g. 23 (8-449) 51-421
Šilutėje Lietuvninkų g. 20 (8-441) 75-474
Širvintose Upelio g. 26-17 (8-603) 18-288
Tauragėje J.Tumo-Vaižganto g. 132-4 (8-634) 35-334
Vilkaviškyje Žalumynų g. 10 (8-610) 45-539

Kituose skyriuose:

Visuose Lietuvos pašto ir „PayPost“ skyriuose

Prenumeruojant AB Lietuvos pašto skyriuose ir „PayPost“ skyriuose taikomas papildomas aptarnavimo mokestis.

Leidiniai prenumeratoriams pristatomi kasdien, išskyrus sekmadienius, pirmadienius, švenčių dienas.